

קו לעובד Worker's Hotline عنوان العامل

26 בנובמבר 2013

מהגרות עבודה בתחום החקלאות: תופעות בולטות וליקויים בהסדרי העסקתן. עיקרי דברים לישיבת וועדת עובדים זרים בכנסת בנושא ניצול מיני של מהגרות עבודה בתחום הסיעוד והחקלאות בתאריך 26.11.13.

רקע:

אופן העסקתם של מהגרי ומהגרות עבודה בחקלאות, הופך את זכויותיהם לפגיעות יותר. המיקום המבודד של המשקים החקלאיים, העדר שפת תיקשורת מובנת לשני הצדדים, כבילה הלכה למעשה לחקלאי ולמשק החקלאי והעדר אכיפה יעילה בתחום- מביאים את מהגרי העבודה למלחמה יומיומית על זכויותיהם מול החקלאים. מבני המגורים של מהגרי העבודה, הנמצאים לרוב במקום נסתר מהעין, מאחורי הבתים של המעסיקים או מחוץ למושב, תנאי העסקה פוגעניים, אי תשלום שכר מינימום ותלות כמעט מוחלטת במעסיק - פותחים דלת לניצול העובדים והעובדות במקום עבודתם. עבור מהגרות העבודה, העדר שירותי תרגום מוסדרים בתחנות המשטרה באזורים בהם הן גרות, העדר רשת תמיכה מוסדית (מקלטים ועזרה סוציאלית) וחוסר יכולת לטפל במקרים של הטרדות מיניות מצד המשטרה- משאיר את העובדות הכלואות במשקים החקלאים, נתונות לחסדיהם של הגברים במושב, מבלי שיוכלו להתלונן על כך.

תופעות בולטות בהעסקת מהגרות עבודה בחקלאות:

1. **כבילה הלכה למעשה** - אופן העסקתן של מהגרות ומהגרי עבודה בתחום החקלאות, כובל אותן למעסיקהן. העובדות נרשמות ברשות ההגירה אצל מעסיקהן ואינן יכולות לעזוב אותו כרצונן. במצב זה, כאשר העובדות מובאות הישר משדה התעופה למשק החקלאי, הן לרוב אינן מודעות למיקום הגיאוגרפי שלהן בישראל, אינן מודעות לשירותים העומדים לרשותיהן בערים הקרובות, לרבות תחנות משטרה, ואינן מודעות לזכותן להתלונן ולעבור למעסיק אחר.
2. **לשכות פרטיות מתנערות מטיפול בתלונות העובדות**. לפני כשנה נתחם הסכם מבורך בין ישראל לתאילנד, אשר הגביל יכולתן של הלשכות הפרטיות לגבות דמי תיווך מהעובדים כפי שהיה נהוג בעבר. עם זאת, הלשכות הפרטיות עדיין מקבלות סכום קבוע ממהגרי העבודה, סכום אשר נקבע במסגרת ההסכם. עבור סכום זה, אמונה הלשכה הפרטית לטפל בענייני העובד מול המעסיק ולדאוג למעסיקים חלופיים לעובדים במידת הצורך. למרות התשלום ללשכות הפרטיות, לפני חתימת ההסכם ולאחריו, עובדות רבות מתלוננות ב"קו לעובד" כי אינן מצליחות לקבל סיוע. עובדות אשר מתלוננות על ניצול מיני, מדווחות כי הלשכות הפרטיות אינן דואגות לעניינם מול החלקאים, ממאנות להעביר אותן לחקלאים חלופיים ואינן מסייעות לעובדות להגיש תלונה במשטרה. במצב זה, אין לעובדת אל מי לפנות במידה וקיימת בעיה במקום עבודתה, למרות ששילמה ללשכה הפרטית כספים לא מועטים עבור טיפול בענייניה.
3. **החרמת דרכונים** - למרות פסיקת בגצ מ-2006 אשר קבעה כי דרכונם של מהגרי העבודה חייב להיות בחזקתם תמיד, אנו עדיין נתקלים במקרים רבים של אחזקת דרכונם של מהגרי ומהגרות עבודה בחקלאות. במצב עניינים זה, העובדות כבולות למעסיקים שלהם ואינם יכולים לצאת מהמשק החקלאי לפי רצונם ולפי הצורך. מהגרות עבודה רבות אשר מעוניינות לצאת מהמשק החקלאי בעקבות ניצול מיני או אונס, מוצאות עצמן נחשדות

- באופן מיידי באי חוקיותן בישראל. כך, כאשר יתפסו ללא הדרכון, יוצגו כחשודות ולא כקורבנות ניצול מיני או אונס.
4. **העדר אכיפה אפקטיבית ונהלים ברורים להעסקת נשים בתחום החקלאות**- בהעדר נהלים להעסקת נשים בחקלאות או הגבלת מספר מינימום נדרש של נשים במשק חקלאי, מוצאות את עצמן מהגרות עבודה רבות חיות במשק החקלאי לבדן, בין גברים רבים. הן חולקות את מגוריהן עם שאר מהגרי העבודה, לרבות מקלחות ושירותים משותפים. ללא חובת התקנת מנעול על דלתות המקלחות והשירותים, או חובת מגורים נפרדים לנשים, מהגרות העבודה חשופות להטרדות מיניות ופגיעה בפרטיותן. בהעדר אכיפה אפקטיבית, בשפת העובדים, נשים רבות מוצאות את עצמן כלואות במחסנים ענקיים, המחולקים חדרים חדרים עם עוד גברים ומנעולים מאולתרים.
5. **תלות מסוכנת במהגרי עבודה אחרים**- מהגרות עבודה רבות איתן דיברנו סיפרו כי על מנת להגן על עצמן, הן "לוקחות חבר". במילים אחרות, מהגרות עבודה רבות מתחברות לאחד הגברים במגורים, עוברות לגור איתו בחדרו ומצהירות על קשרי זוגיות, אך ורק על מנת להשיג את ההגנה הדרושה להן. כך, נפתחת דלת נוספת לניצול העובדות, כאשר הנשים תלויות בגברים שאיתן להגנה מפני המעסיק ושאר הגברים במקום.
6. **העסקה לא חוקית של מהגרות עבודה בחקלאות**- במקרים רבים, מהגרות העבודה בחקלאות מוצאות עצמן עובדות בעבודות שונות מאילו שבאו לעבוד בהן. אם מכיוון שאין צורך בנשים בעבודות החקלאות במקום מסוים, או מפאת חמדנותם של החקלאים- מוצאות עצמן נשים אשר הגיעו לישראל לעבוד בחקלאות, עובדות בעבודות אחרות כגון: ניקיון הבתים במושב, מסז' תאילנדי לבני משפחתו של המעסיק, מכירה במכולת של משפחתו של המעסיק, סידור מחסנים ועוד. מסיפורים אליהם נחשפנו עולה כי במסגרת העסקה זו, נשים רבות חשופות לפגיעות בבתיהם של המעסיקים, הרחק מעיניהם של חבריהן לעבודה.
7. **הטרדות מיניות על ידי החקלאים**- חקלאים רבים מנצלים את כוחם במערכת היחסים עם העובדות, ומציעים להן דרכים נוספות לשפר את מעמדן במשק החקלאי, לעיתים אף להרוויח יותר כסף. במילים אחרות, חקלאים מציעים לעובדות לקיים איתם יחסי מין בתמורה לשיפור בonus בתנאי העסקתן. הנשים התלויות כמעט לחלוטין במעסיק, נאלצות לעיתים להכנע ללחצים המופעלים עליהן, אך ורק כדי להבטיח את מעמדן ושכרן במשק החקלאי המבודד.
8. **חוסר מוטיבציה להתלונן במשטרה**- מהגרות עבודה רבו בתחום החקלאות, לא מעוניינות להתלונן למשטרה. הסיבות המרכזיות לכך הינן חוסר אמון במשטרה כגוף אוכף חוק ומגן וחוסר האמונה ביכולתה של המשטרה לשנות את המצב עבורן. לעיתים, מהגרות עבודה בחקלאות, אשר ברובן המוחלט מגיעות מתאילנד, מתארות את גופי המשטרה והשלטון כמושחתים, את השטרים כחברים של המעסיק וככאלה אשר אינם עוזרים לאזרחים. כמו כן, מהגרות ומהגרי עבודה רבים מגיעים מאותם אזורים ומאותם כפרים בתאילנד והפחד והבושה שבהיות אישה מוטרדת מיני, מונע מהן לעיתים להתלונן. לבסוף, בהעדר שפה לתקשורת והעדר אמונה כי תלונה במשטרה תטיב את מצבן של העובדות- מעדיפות עובדות רבות לא להתלונן במשטרה.
9. **העדר כלים משטריים לקבלת תלונות ממהגרות עבודה בחקלאות**- מהגרות עבודה בחקלאות, אשר מעוניינות להתלונן על המעסיק שלהן, נתקלות בחומה של קשיים אשר לעיתים בסופה- מצבן רק מחריף. המושבים המרוחקים מהערים הגדולות, מרוחקים גם מתחנות משטרה. ההגעה לתחנת המשטרה ממשק חקלאי היא כמעט בלתי אפשרי ללא ידיעת השפה המקומית וללא ימי חופש פנויים לנסוע בהם. הדבר מחריף כאשר מהגרת עבודה שנוצלה מינית מעוניינת להתלונן, מתצא תחת עינו הבוחנת של המעסיק שמעוניין למנוע ממנה להגיש תלונה במשטרה ולכן לצאת מהמושב. באם הגיעה עובדת לתחנת המשטרה, אין לה או לשוטרים כל דרך להבין למה הגיעה. באם החליטו השוטרים להזמין מתורגמן/ית למקום, תצטרך העובדת לחכות יום שלם בתחנת המשטרה, אך ורק כדי לחכות לשירותי התרגום (אשר לא תמיד יגיעו). הזמנת שירותי התרגום אינה נעשית בתאום עם המקרה אותו יש לתרגם, ולכן ישנם סיכויים גבוהים שיגיע למקום מתרגמן ולא מתורגמנית. מצב זה, בין אם מדובר במהגרת עבודה או באישה ישראלית, מהווה קושי נוסף על האישה להתלונן על ניצול מיני. לבסוף, באם תגיש העובדת תלונה דרך שירותי התרגום היא לרוב תוחזר למשק החקלאי, שם נוצלה מינית ואולי אף נשקפת לה סכנה. העדר כל מערכת תמיכה למהגרות עבודה שעברו ניצול מיני או אונס, והחזרה של העובדת למשק החקלאי ממנה הגיעה ובו נוצלה, מהווה בעיה חמורה בטיפול במהגרות עבודה בחקלאות.

מסקנות והמלצות לגיבוש מדיניות בנושא ניצול מיני של מהגרות עבודה בחקלאות:

1. **גיבוש נהלים להעסקת עובדות בחקלאות:** יש לגבש רשימת נהלים ברורים ומוסדרים לגבי העסקת נשים בחקלאות. לרבות, קביעת מכסה מינימאלית של נשים במשק חקלאי אחד אשר תמנע מנשים לחיות לבד במשקים חקלאיים, קביעת מגורים נפרדים, שירותים ומקלחות נפרדים לנשים, וחובת יידוע הנשים על אפשרותן להתלונן.
2. **אכיפה אפקטיבית בשפת העובדות:** יש לקבוע מי מהגופים הממשלתיים הרלוונטיים אחראי לאכיפת נהלי העסקת נשים בחקלאות, ולאן יש לפנות במידה והנהלים הופרו. כל אכיפה לבדיקת הנהלים במשק חקלאי חובה שתעשה בשפת העובדות ובאופן שתאפשר להן להתלונן בפני הפקחים במידת הצורך.
3. **קביעת מידת האחראיות של הלשכה הפרטית על תלונות מהגרות עבודה בחקלאות:** יש לקבוע נהלים ברורים על פי הן תנהג הלשכה הפרטית במידה והגיעה לידה תלונת עובדת על ניצול מיני. נהלים אלו צריכים לכלול את שיטת הטיפול, האמצעים שעליה העמיד לרשות העובדת לרבות הסעה וליווי לתחנת המשטרה והעברה מידית למעסיק אחר.
4. **נהלי קבלה וטיפול של תלונות על הטרדות מיניות ממהגרות עבודה:** יש לגבש נהלים מוסדרים, ברורים ומחייבים לדרכי טיפול בתלונות של מהגרות עבודה בתחום החקלאות. לרבות, הגעה למשקים חקלאיים לגביית תלונות, נהלי טיפול במתלוננות עצמן כקורבנות ולא כחשודות, חובת מתורגמנית בעת גביית התלונה הן בתחנת המשטרה והן במשק החקלאי, נוהל טיפול לאחר גביית התלונה, נוהל אי החזרה למעסיקים.
5. **יצירת מערך תמיכה בלתי תלוי, למהגרות עבודה שעברו ניצול מיני:** יש לאפשר למהגרות עבודה שעברו ניצול מיני, רשת תמיכה בלתי תלויה באם התלוננו במשטרה או לאו. לרבות, קו לחם למהגרות עבודה שעברו ניצול מיני, בשפתן, אליו יוכלו להתקשר במידת הצורך ולקבל תמיכה והכוונה. הרחבת מערכת מקלטים למהגרות עבודה קורבנות ניצול מיני, תמיכה סוציאלית בשפתן ואפשרות לזמן שיקום.